

**ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ
«ПСИХОГІГІЄНИ ТА ПСИХОПРОФІЛАКТИКА»
ДЛЯ МАГІСТРІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ПСИХОЛОГІЯ»**

Мосол Н. О.

ВСТУП

Підготовка магістрів психології в закладах вищої освіти (ЗВО) потребує комплексного підходу та врахування різних аспектів. Підготовка кваліфікованого фахівця відповідного рівня та профілю, який є конкурентоздатним на ринку праці, компетентним, відповідальним, здатним до ефективної роботи за фахом на рівні світових стандартів, готовим до постійного професійного зростання, соціальної та професійної мобільності є пріоритетним завданням вищої освіти. Серед важливих завдань вищої освіти України, які потребують вирішення, визначають такі: підвищення якості професійної освіти, визначення змісту підготовки фахівців, активна інтеграція науки та освіти; зв'язок теорії та практики, ефективне впровадження новітніх освітніх технологій в процесі підготовки магістрів.

Метою освітньо-професійної програми «Психологія» є поглиблена підготовка до ефективного виконання професійної діяльності висококваліфікованих і конкурентоспроможних фахівців з психології, здатних якісно розв'язувати складні задачі психологічної практики, поєднувати теорію та практику для здійснення наукових досліджень в психологічній галузі задля забезпечення інноваційного розвитку фахової практики психологічної підтримки людини¹.

Освіта магістерського рівня сфокусована на підготовці кваліфікованих фахівців з психології, які здатні розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері психології, здійснювати викладацьку, дослідницьку та практичну діяльність у галузі психології щодо проблем психічного розвитку особистості, психологічних процесів закономірностей, чинників, механізмів та аналізу соціально-психологічних процесів, механізмів, проблем міжособистісних та міжетнічних взаємин, масових явищ та їх вплив на індивіда.

Освітня програма для магістрів спеціальності «Психологія» містить нормативні та варіативні дисципліни, які мають на меті забезпечити магістрам необхідні знання і навички у галузі психології. Перелік нормативних дисциплін може варіювати в залежності від університету

¹ Освітньо-професійна програма «Психологія». ЗНУ. <https://www.znu.edu.ua/ukr/pk/4362/5172/12433>

та конкретної програми, дисципліна «Психогігієна та психопрофілактика» є нормативною та належить до циклу професійної підготовки програми.

Програми магістерського рівня зазвичай передбачають поглиблену підготовку здобувачів вищої освіти, яка базується на базі бакалаврської програми. Дисципліна «Психогігієна та психопрофілактика» викладається на першому році навчання та дає можливість систематизувати знання для здобувачів вищої освіти, котрі вступають в магістратуру без базової психологічної освіти. На наступних етапах професійного навчання магістри психології мають можливість обирати спеціалізовані курси та займатися поглибленим дослідженнями в обраній галузі психології.

Дисципліна «Психогігієна та психопрофілактика» висвітлює сучасні тенденції та наукові досягнення в області психічного здоров'я та психологічної практики. Оскільки ця галузь постійно розвивається, важливо, щоб програма навчання була актуальною та відповідала сучасним вимогам. Нижче представлені основні методологічні та методичні засади викладання курсу, включаючи його специфіку, завдання та тематику².

1. Методологічні засади дисципліни «Психогігієна та психопрофілактика»

Специфіка курсу. *Загальне розуміння психогігієни та психопрофілактики:* магістри мають навчатися концептуальним та теоретичним основам цих областей та їх важливості для психологічного благополуччя та промоції психічного здоров'я в контексті сучасної ситуації³. *Соціокультурний контекст:* магістри повинні розуміти, як соціокультурний контекст впливає на психологічне здоров'я та як адаптувати психогігієнічні стратегії до різних груп населення. *Практичні навички:* курс повинен надавати магістрам можливість розвивати практичні навички у проведенні психогігієнічних та психопрофілактичних заходів.

Мета та завдання курсу. Метою викладання навчальної дисципліни «Психогігієна та психопрофілактика» є забезпечення особистісної готовності магістрів до майбутньої професійної діяльності через ознайомлення магістрів із теоретичними та практичними основами психогігієни та психопрофілактики.

² Дисципліна «Психогігієна та психопрофілактика». Запорізький національний університет <https://moodle.znu.edu.ua/course/view.php?id=5129>

³ Карамушка Л. М. Психічне здоров'я особистості під час війни: як його зберегти та підтримати: Метод. рекомендації. Київ: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2022.

Ознайомлення з теорією. Вивчення основних теорій психогієни та психопрофілактики, таких як стрес-моделі, теорії адаптації, теорії психологічного благополуччя, основи роботи з травмою тощо.

Діагностика та оцінка. Навчання методів діагностики психологічних станів та виникнення ризиків розвитку психічних проблем.

Розробка і впровадження програм: Розробка та впровадження психогієнічних та психопрофілактичних програм для різних груп населення.

Етика та професійні стандарти. Розгляд етичних питань у роботі психолога у сфері психогієни та психопрофілактики.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми магістри повинні навчитися розв'язувати етичні питання у роботі психолога, володіти основним методом психологічної самопомоги; складати програми психогієнічних і психопрофілактичних заходів для різних груп населення; здійснювати психогієнічні та психопрофілактичні заходи. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми за результатами вивчення навчальної дисципліни здобувач має набути такі програмні компетентності:

– Здатність вирішувати складні завдання і проблеми у процесі навчання та професійної діяльності у галузі психології, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій і характеризується комплексністю та невизначеністю умов і вимог.

– Здатність здійснювати практичну діяльність (тренінгову, психотерапевтичну, консультаційну, психодіагностичну та іншу залежно від спеціалізації) з використанням науково верифікованих методів та технік.

– Здатність приймати фахові рішення у складних і непередбачуваних умовах, адаптуватися до нових ситуацій професійної діяльності.

– Здатність оцінювати межі власної фахової компетентності та підвищувати професійну кваліфікацію.

– Здатність дотримуватися у фаховій діяльності норм професійної етики та керуватися загальнолюдськими цінностями.

– Здатність застосовувати методи емоційної та когнітивної саморегуляції для оптимізації власної діяльності та психічного стану.

– Здатність ефективно забезпечувати супровід щодо збереження та зміцнення психічного здоров'я в умовах воєнних дій, подолання важких психологічних станів, характерних для учасників бойових дій; надання психологічної допомоги постраждалим від насильства та воєнного терору та їх близьким, які відчувають емоційне напруження та страждання.

В результаті навчання магістри досягають таких програмних результатів навчання:

– Розробляти просвітницькі матеріали та освітні програми, впроваджувати їх, отримувати зворотний зв'язок, оцінювати якість.

– Оцінювати ступінь складності завдань діяльності та приймати рішення про звернення за допомогою або підвищення кваліфікації.

– Уміння вирішувати психологічні проблеми, пов'язані з організацією та керівництвом людськими ресурсами, супроводом групових та робочих процесів, поведінкою фахівців.

– Уміння інтегрувати та систематизувати набуті у процесі професійного навчання знань про психологічні передумови підвищення якості вищої освіти.

– Уміння оптимізувати процеси цілепокладання, самоздійснення, професійного та особистісного зростання.

Програма навчальної дисципліни містить такі модулі та теми.

Змістовий модуль 1. Теоретико-методологічні основи психогігієни та психопрофілактики.

Тема 1. Основи психогігієни та психопрофілактики.

Тема 2. Психічне здоров'я особистості.

Тема 3. Саногенний потенціал особистості.

Тема 4. Методи психогігієни та психопрофілактики.

Змістовий модуль 2. Вікова психогігієна.

Тема 5. Вікова психогігієна та психопрофілактика.

Тема 6. Шкільна психогігієна.

Тема 7. Психогігієна та психопрофілактика нервово-психічних розладів у дитячому віці.

Змістовий модуль 3. Психогігієна та психопрофілактика: особистісний вимір.

Тема 8. Психогігієна сім'ї та сімейних відносин.

Тема 9. Профілактика психогенних розладів.

Тема 10. Психологічна профілактика психотравматизації.

Змістовий модуль 4. Прикладні аспекти психогігієни та психопрофілактики.

Тема 11. Психогігієна професійної діяльності психолога.

Тема 12. Психопрофілактика суїцидальної поведінки.

Тема 13. Психогігієна і психопрофілактика адиктивної поведінки.

Тема 14. Психопрофілактика як напрямок роботи психолога.

2. Специфіка викладання дисципліни

«Психогігієна та психопрофілактики» в сучасних умовах

Визначення особливостей викладання дисципліни та підготовки здобувачів вищої освіти в різних умовах є надзвичайно важливим для підвищення якості освіти. Так, пандемія COVID-19 призвела до кризи у

системі освіти⁴ та пошуку альтернативних форм навчання⁵. Запровадження у 2022 році воєнного стану на території України у зв'язку зі збройною агресією Росії призвело до нової кризи. Для відповіді на сучасні виклики, потрібно «надшвидке реагування, оперативні та дієві управлінські рішення з можливістю їх адаптувати відповідно до нестійких обставин, які, наприклад, у регіонах бойових дій змінюються надто спонтанно і, як правило, у сторону стрімкого погіршення ситуації»⁶. Так, було схвалено «Стратегію розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки та Операційний план її реалізації у 2022-2024 роках» (Розпорядження КМУ від 23.02.2022 р. № 286-р)⁷. Цей стратегічний документ визначає пріоритети системи вищої освіти на сучасному етапі та є дорожньою картою для відбудови та продовження реформування системи вищої освіти в післявоєнний період.

Викладання магістрам психології в умовах воєнного режиму та війни має свої особливості та вимагає від викладачів і студентів гнучкості та адаптивності, з врахуванням особливостей ситуації у конкретному ЗВО.

Адаптація навчального процесу. Формат віддаленої взаємодії між учасниками навчання, поєднання очних аудиторних та позааудиторних різновидів діяльності дали змогу вишам продовжувати роботу навіть в умовах війни. На форму навчання суттєво можуть впливати безпекова ситуація в регіоні, кількість повітряних тривог, доступність ресурсів (Інтернет, енергетика) тощо. Так, в Запорізькій області у вересні 2023 року тривоги були щодня, сукупно понад 2500 годин, що вплинуло на організацію навчального процесу. Важливо адаптувати навчання у ЗВО відповідно до наявних умов, забезпечити при необхідності можливість синхронного та асинхронного дистанційного навчання.

Психологічна підтримка учасників освітнього процесі. Важливо розуміти, як війна впливає на психологію людей, досліджувати теми стресу, травми та психічних розладів, щоб надавати студентам об'єктивну інформацію та формувати практичні навички психологічної допомоги та корекції. Також важливо враховувати, що студенти можуть переживати стрес, тривогу і травму. Викладання психології в умовах війни вимагає від викладачів і здобувачів вищої освіти гнучкості, спеціальних знань і вмінь, а також навичок пристосовуватися до

⁴ Erkut, E. (2020). Higher Education after Covid-19. *Yuksekogretim Dergisi*, 10(2), 125–133. <https://doi.org/10.2399/yod.20.002>

⁵ Terenda N. O., Terenda O. A., Horishnyi M. I., Panchyshyn N. Ya. (2020). Features of Distance Learning of Students in the Conditions of the Covid-19 Pandemic (according to the results of the survey). *Medical Education*, 4, 57-60. <https://doi.org/10.11603/me.2414-5998.2020.4.11661>

⁶ Крамаренко, І., Корнішева, Т., & Сілотіна, І. (2022). Адаптація дистанційного навчання у вищій школі до умов воєнного стану. *Перспективи та інновації науки*, (4 (9)). <https://sci.ldubgd.edu.ua/bitstream/123456789/10150/1/50-119-PB.pdf#page=193>

⁷ Фахова передвища і вища освіта в умовах воєнного стану. <https://mon.gov.ua/ua/news/fahova-peredvisha-i-visha-osvita-v-umovah-voeyennogo-stanu>

надзвичайних обставин і надавати підтримку людям. Важливо забезпечувати психологічну підтримку студентів і надавати ресурси для збереження їхнього психічного здоров'я. Розвиток базових навичок піклування про власне психічне здоров'я є одним із важливих завдань викладання дисципліни, курс містить практичні вправи та практикуми.

Спеціалізовані теми. Під час навчання магістрів важливо розглядати спеціалізовані теми, які враховують психогігієну психолога-практика в умовах війни та інші важливі аспекти надання психологічної допомоги в кризових умовах. Психогігієна психолога-практика в умовах війни є надзвичайно важливою, оскільки психологи, які працюють в цих умовах, повинні дбати про свою власну психічну стійкість та долати виклики, пов'язані з екстремальними ситуаціями. Якісна психологічна підготовка включає навчання навичкам стресостійкості, формування резильєнтності, опанування методів саморегуляції в кризових ситуаціях – це методи заземлення, релаксації, медитації та інші.

Безперервна освіта. Для психологів-практиків важливим є оновлювати свої знання та навички, оскільки ситуація може швидко змінюватися. Це передбачає навчання сучасним методам та підходам у сфері психологічної практики та надання допомоги. Поряд з професійним навчанням у ЗВО, важливу роль у професійному розвитку психологів відіграє неформальна освіта. Неформальна освіта надає можливості для поглибленого вивчення специфічних аспектів психології, розвитку професійних навичок та спеціалізації в конкретних областях. Це різноманітні онлайн-курси, вебінари, майстер-класи, спеціалізовані тренінги тощо⁸. Міністерством освіти і науки України було розроблено порядок визнання результатів навчання, здобутих шляхом неформальної та/або інформальної освіти в системі формальної освіти⁹. Щоб врахувати самостійне навчання магістрів та замотивувати їх, результати неформальної освіти зараховуються в межах дисципліни «Психогігієна та психопрофілактика».

Процес професійної підготовки магістрів-психологів включає різноманітні методи та види навчальної діяльності, спрямовані на розвиток їхніх психологічних знань і навичок. З врахуванням проведення занять у форматі віддаленої взаємодії між учасниками навчання, поєднання очних аудиторних та позааудиторних різновидів діяльності, можна виділити такі основні форми навчання магістрів спеціальності «Психологія» у межах дисципліни «Психогігієна та психопрофілактика».

⁸ Проект “Психічне здоров'я для України”. Онлайн курси. <https://edu.mh4u.in.ua/kyrsu/>

⁹ Наказ МОН № 328/37664 від 08 лютого 2022 року № 130 «Про затвердження Порядку визнання у вищій і фаховій передвищій освіті результатів навчання, здобутих шляхом неформальної та/або інформальної освіти». <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-poryadku-viznannya-u-vishij-ta-fahovij-peredvishij-osviti-rezultatuv-navchannya-zdobutih-shlyahom-neformalnoyi-taabo-informalnoyi-osviti>

– *Лекції*. Лекції використовуються для передачі основних теоретичних знань у певній області психології. Вони допомагають магістрам засвоювати концепції, теорії та історію психології.

– *Практичні заняття*. Практичні заняття дозволяють магістрам застосовувати свої знання на практиці: вправи, тренінги, психологічні дослідження тощо.

– *Семінари*. Семінари зазвичай є більш інтерактивними, ніж лекції. Магістри обговорюють конкретні теми, діляться думками та досліджують питання під керівництвом викладача.

– *Групова робота*. Робота у малих групах дозволяє магістрам взаємодіяти, обмінюватися думками та спільно розв'язувати завдання, відпрацьовувати навички командної роботи.

– *Практика*. Проведення практичних занять у реальних професійних середовищах допомагає магістрам отримати практичний досвід і застосовувати свої знання в роботі з клієнтами.

– *Проектна робота*. Розробка та виконання проєктів у галузі психології дозволяє магістрам глибше досліджувати конкретні питання та розвивати аналітичні та дослідницькі навички.

– *Дослідницька робота*. Створення та виконання досліджень є важливою частиною підготовки магістрів-психологів, оскільки це допомагає розвивати навички дослідження та аналізу.

– *Електронні ресурси та онлайн-навчання*. Використання сучасних технологій, таких як відеолекції, онлайн-курси та вебінари, дозволяє магістрам отримувати доступ до додаткового навчального матеріалу та взаємодіяти зі спеціалістами з усього світу.

Ці різноманітні методи та види навчальної діяльності допомагають магістрам психології розвивати комплексні навички та готують їх до роботи в різних сферах психології, включаючи клінічну, юридичну, організаційну психологію та інші.

3. Форми та методи роботи з магістрами на прикладі дисципліни «Психогігієна та психопрофілактика»

В умовах зменшення аудиторного навантаження, впровадження змішаної та дистанційної освіти, важливими є ефективне використання аудиторних форм та методів роботи поряд з самостійною активністю магістрів.

Лекції з дисципліни «Психогігієна та психопрофілактики» проводяться переважно у інтерактивному форматі, для такої лекції притаманним є інформаційний та проблемно-пошуковий характер. Використання інтерактивних лекцій сприяє активізації самостійної роботи магістрів-психологів, створює умови для обговорення проблемних питань, визначення та формування власної позиції. Важливу роль відіграють також *методи ведення дискусії* (дискусії та дебати, керована розмова, «шкала думок» тощо). Використання в

процесі викладання дисципліни *методу роботи в малих групах і парах* дає можливість магістрам набути необхідних навичок для творчого спілкування та взаємодії в команді. Так, *використання потенціалу сучасних технологій* онлайн-платформ (наприклад Zoom, Teams) дає можливість магістрам працювати в окремих групах під час лекцій та практичних занять. Також для роботи групи зручно використовувати спеціальні застосунки – наприклад, цифрову інтерактивну дошку Jamboard від Google. Цей сервіс дає можливість працювати та наочно представляти цікаві рішення, результати сумісної діяльності, організувати групові проекти, проводити мозкові штурми тощо.

У процесі навчання магістрів на практичних заняттях активно використовуються *імітаційні інтерактивні методи* – ситуаційні вправи, імітації, рольові ігри, які моделюють реальні обставини і професійні ситуації, та допомагають знайти спільне вирішення проблеми на основі аналізу обставин і запропонованої ситуації. Наприклад, при вивченні теми «Психопрофілактика суїцидальної поведінки», магістри розглядають кейси щодо етичних засад професійної діяльності психолога¹⁰.

Важливим завданням вищої освіти виступає збагачення форм самостійної роботи та посилення зв'язку навчання із практикою. Саме тому поряд із аудиторними лекційними та практичними заняттями значна роль відводиться самостійній роботі магістрів, основна увага при організації якої приділяється підготовці магістрів до науково-дослідної роботи та використання здобутих знань під час проходження навчальної та виробничої практики, оскільки виконання саме цих видів роботи найбільш ефективно готує магістрів до самостійного вирішення професійних завдань.

Самостійна робота є однією з найважливіших складових навчання. Основним принципом організації самостійної роботи магістрів є комплексний підхід, за якого поєднання формування навичок репродуктивної та творчої діяльності магістра на заняттях з пізнавальною активністю під час консультацій з викладачем спрямовує максимально індивідуалізовану самостійну діяльність здобувача як засіб вдосконалення його творчої індивідуальності¹¹. У процесі вивчення курсу «Психогігієна та психопрофілактики» можна виділити три етапи організації самостійної роботи магістрів: мотивація до виконання самостійної роботи; власне самостійна робота; поточний і підсумковий контроль за виконанням. У процесі професійної підготовки магістри

¹⁰ Етичний кодекс психолога Національно психологічної асоціації. https://www.npa-ua.org/_files/ugd/86d9b8_91576161f5464bc2a8b1fa49dc327fd4.pdf

¹¹ Gorban, G., Guba, N., Mosol, N., Hrandt, V., & Lukasevich, O. (2022). Specifics of Self-Organization of Student's Educational Activity During the COVID-19 Pandemic. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*, 14(1), 283-304 <https://doi.org/10.18662/rem/14.1/519>

можуть залучатися до таких видів самостійної роботи: самостійна робота під час основних аудиторних занять (реалізується у вигляді підготовки магістрів до лекцій, практичних занять, самостійна робота на семінарах); самостійна робота у формі індивідуальних консультацій; позааудиторна самостійна робота (при виконанні завдань з курсу, проведенні дослідницької роботи). Цей вид самостійної роботи передбачає найбільшу реалізацію творчого потенціалу магістрів у рамках самостійної організації професійної діяльності.

Акцент на саморозвиток. Важливо створювати умови для саморозвитку магістрів, для роботи над власними навчальними проектами в галузі психогігієни і психопрофілактик, надаючи простір та час для самостійних наукових пошуків. Магістерська програма надає можливість займатися дослідницькими проектами та більш поглиблено вивчати психологічні феномени. Слід зазначити, що магістерська програма передбачає участь майбутніх психологів у дослідницьких семінарах та конференціях, в обговоренні актуальних питань психологічної теорії та практики. Також магістри можуть бути залучені до самостійних дослідницьких проектів, які вимагають високого рівня самостійності та творчості. Це дає можливість навчитися писати наукові доповіді та брати участь у конференціях для презентації власних досліджень.

ВИСНОВКИ

Дисципліна «Психогігієна та психопрофілактика» відіграє важливу роль в системі підготовки магістрів психології, оскільки вона спрямована на розвиток базових навичок та знань, необхідних для професійного становлення психологів.

Метою викладання навчальної дисципліни «Психогігієна та психопрофілактика» є забезпечення особистісної готовності студентів до майбутньої професійної діяльності. Так, магістри спеціальності «Психологія» повинні навчитися вирішувати етичні питання у роботі психолога, володіти основним методам психологічної самопомогі; складати програми психогігієнічних і психопрофілактичних заходів для різних груп населення; здійснювати психогігієнічні та психопрофілактичні заходи.

Практична складова є характеристикою дисципліни, включаючи вправи, рольові ситуації та спеціалізовані тренінги, що допомагають магістрам сформувати необхідні навички для роботи в сфері психогігієни та психопрофілактики.

Важливою умовою ефективної організації освітнього процесу в реаліях дистанційного навчання є дотримання низки принципів, які становлять систему вимог до процесу фахової підготовки магістра. Визначені принципи згруповані в три підсистеми, а саме: принципи, що визначають мотивацію магістрів (професійної спрямованості та

усвідомленого вибору); принципи, які визначають характер процесу навчання (гнучкості, ініціативності та активності); принципи, що характеризують особливості взаємодії викладача та магістрів (інтерактивності, взаємонавчання, самоконтролю, саморегуляції та самокорекції, принцип залучення професійного “Я” здобувача вищої освіти).

Дисципліна «Психогігієна та психопрофілактика» надає магістрам необхідні знання та інструменти для роботи в галузі психологічної підтримки промоції здоров'я, профілактики психічних розладів і підвищення загального психологічного благополуччя клієнтів та громади.

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто методологічні засади викладання дисципліни «Психогігієни та психопрофілактика» магістрам спеціальності «Психологія». Вивчення цієї нормативної дисципліни надає магістрам необхідні знання та інструменти для роботи в різних галузях психологічної практики, для збереження та зміцнення психічного здоров'я клієнтів та громади.

Викладання психології в умовах війни вимагає від учасників освітнього процесу гнучкості, спеціальних знань і вмінь, а також навичок пристосовуватися до криз, піклуватися про власне психічне здоров'я та надавати психологічну підтримку тим, хто її потребує. Різноманітні види навчальної діяльності допомагають магістрам психології розвивати комплексні навички та готують їх до роботи в різних сферах психології. На заняттях з магістрами використовується широкий спектр інтерактивного навчання: інтерактивні лекції, дискусії, групова робота, робота з кейсами, спеціалізовані вправи, тренінги тощо.

На прикладі викладання дисципліни «Психогігієна та психопрофілактика» визначено форми та методи роботи з магістрами які ефективно формують загальні і спеціальні фахові компетентності майбутніх психологів. У статті узагальнено досвід викладання дисципліни «Психогігієна та психопрофілактика» магістрам спеціальності «Психологія» на базі Запорізького національного університету.

Література

1. Дисципліна «Психогігієна та психопрофілактика». Запорізький національний університет. <https://moodle.znu.edu.ua/course/view.php?id=5129>
2. Етичний кодекс психолога Національної психологічної асоціації https://www.npa-ua.org/_files/ugd/86d9b8_91576161f5464bc2a8b1fa49dc327fd4.pdf

3. Карамушка Л. М. Психічне здоров'я особистості під час війни: як його зберегти та підтримати: Метод. рекомендації. Київ: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2022.

4. Крамаренко, І., Корнішева, Т., & Сілютіна, І. (2022). Адаптація дистанційного навчання у вищій школі до умов воєнного стану. *Перспективи та інновації науки*, (4 (9)). <https://sci.lidubgd.edu.ua/bitstream/123456789/10150/1/50-119-PB.pdf#page=193>

5. Наказ МОН № 328/37664 від 08 лютого 2022 року № 130 «Про затвердження Порядку визнання у вищій і фаховій передвищій освіті результатів навчання, здобутих шляхом неформальної та/або інформальної освіти». <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-poryadku-viznannya-u-vishij-ta-fahovij-peredvishij-osviti-rezultativ-navchannya-zdobutih-shlyahom-noformalnoyi-taabo-informalnoyi-osviti>

6. Освітньо-професійна програма «Психологія». ЗНУ. <https://www.znu.edu.ua/ukr/pk/4362/5172/12433>

7. Проект “Психічне здоров'я для України”. Онлайн курси. <https://edu.mh4u.in.ua/kursu/>

8. Фахова передвища і вища освіта в умовах воєнного стану. <https://mon.gov.ua/ua/news/fahova-peredvisha-i-visha-osvita-v-umovah-voennogo-stanu>

9. Erkut, E. (2020). Higher Education after Covid-19. *Yuksekogretim Dergisi*, 10(2), 125–133. <https://doi.org/10.2399/yod.20.002>

10. Gorban, G., Guba, N., Mosol, N., Hrandt, V., & Lukasevich, O. (2022). Specifics of Self-Organization of Student's Educational Activity During the COVID-19 Pandemic. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*, 14(1), 283-304. <https://doi.org/10.18662/rrem/14.1/519>

11. Terenda N. O., Terenda O. A., Horishnyi M. I., Panchyshyn N. Ya. (2020). Features of Distance Learning of Students in the Conditions of the Covid-19 Pandemic (according to the results of the survey). *Medical Education*, 4. 57-60. <https://doi.org/10.11603/me.2414-5998.2020.4.11661>

Information about the author:

Mosol Natalya Oleksandrivna,

PhD in Psychology, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Psychology,
Zaporizhzhia National University
66, Zhukovskyi str., Zaporizhzhia, 69600, Ukraine